

FORME ALE SACRULUI ÎN LUME: PRICEASNA, CONECTOR ÎNTRE UMAN ȘI DIVIN

Prof. Ioana-Anca GHERASIM

Colegiul Tehnic „C. D. Nenitescu” Baia Mare, Romania

anca.ioana_pop@yahoo.com

ABSTRACT: *Ways of the Sacred in the World: Priceasna- the Connector between the Human and the Divine.*

A Sacred life is preferred to a Profane one, but this is impossible to apply in practice. What people could do instead, is to take a few elements of sacred life into their own profane existence. Such an element is the Romanian religious hymn, known as *priceasna*. The text and the melody of the „*priceasna*” are composed in order to invite people to pray and to reconnect with the Divinity in a perfect symbiosis. Written in a very simple way, it is meant to transcend the darkest corners of the human soul and to bring the light all over.

Keywords: *sacred, profane, religious hymn, priceasa, pray, human, divine.*

Sacrul – determinant al lumii interioare

Dintre numeroasele posibilități de manifestare spirituală, oamenii o aleg pe cea care corespunde cel mai bine structurii interioare, nevoilor, așteptărilor și frământărilor lor existențiale. Omul gândește cu mintea, dar trăiește cu sufletul, drept pentru care, în conturarea ideii de spiritualitate, fiecare individ se apleacă asupra acelor concepte care se pliază cel mai bine pe arhitectura trăirii interioare: divin, sacru, religios etc.¹

În lucrarea sa *Sacrul și profanul*, Mircea Eliade vorbește despre *Homo religiosus*, omul care „habitează” într-un *Spațiu* creat, determinat, locuibil, un spațiu deosebit de domeniul *Haosului* care este necreat, nedeterminat și ostil. Spațiul omului religios este *sacrul* – puternic și semnificativ, ne-

1 Ioan-Gheorghe Rotaru, “Education and Religion in Jerusalem and Babylon, Viewed through the Prism of the Book of Daniel”, in *Proceedings of the 17th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, June 1-2, 2020, Johns Hopkins University, Montgomery, United States of America, pp. 154-160.

omogen și marcat de rupturi, fragmentat calitativ, sacadat. Aceasta face ca experiența sacrului să fie primordială și asociată întemeierii lumii.

Dacă în spațiul sacru există rupturi, spațiul *profan* e omogen, poate fi împărțit și structurat, dar împărțirea lui în mai multe părți nu prezintă nicio diferență calitativă între ele și nici un punct de orientare², nu este decât tributul cuvenit istoriei.

Se impune să facem diferența între experiența sacră și cea profană: dacă experiența sacră permite trăirea reală, autentică, cea profană este relativă și orientată după satisfacerea nevoilor zilnice. În această trăire rutinieră, valorile sacralității se estompează, se diluează în noianul de priorități profane, de diversivni materialiste și se pierd în ademenitoarele excese consumeriste.

Cu toate acestea, *homo religiosus*, care există în fiecare om, caută revenirea la sacralitate și uneori are revelația sacralității, dar nu se poate „sacraliza” singur, ci numai prin „facilitatori”. Aceștia constituie elementele sacralității: spațiile sacre – lăcașe de cult și rugăciune –, simboluri ale sacralității – crucea la răscruce de drumuri, obiecte religioase, cântările religioase –, regenerarea timpului prin reîntoarcerea la timpul primordial, al sărbătorilor etc. : „Manifestarea sacrului întemeiază ontologic Lumea [...] ca să trăiești în lume, trebuie mai întâi să o întemeiezi și nicio lume nu se poate naște în «haosul» spațiului profan care este omogen și relativ. Descoperirea sau proiecția unui punct fix – «Centrul» – echivalează cu facerea Lumii.”³

Odată creată, lumea permite manifestarea experienței sacre pe toate planurile și în toate nivelurile arhitecturale ale Eului uman. Omul se poate regândi pe sine și poate crea o legătură cu divinitatea.

Scriitorul american Neale Donald Walsh, în lucrarea sa *Conversații cu Dumnezeu*, insistă pe importanța relației dintre om și Dumnezeu, pe înțelegerea necondiționată dintre creație și Creator, precum și pe dimensionarea corectă a acestei relații: „În ciuda faptului că mai toate religiile din lume vorbesc despre revelația de la Dumnezeu către oameni care a avut loc pe tot parcursul istoriei, înțeleg perfect dacă unii oameni consideră că un astfel de dialog binecuvântat nu poate apărea în viața unei persoane absolut

2 Eliade vorbește despre „ruptura spațiului” care a făcut posibilă nașterea lumii prin descoperirea „punctului fix, a celui „axis mundi” care va ține lumea în echilibru pentru totdeauna.

3 Mircea Eliade, *Sacral și profanul*, București, Editura Humanitas, 2000, pp.19-20.

imperfecte și pline de păcate ca mine. Însă, întotdeauna am spus că nu eu, la singular, am discuții cu Dumnezeu, ci noi, toți, la plural, tot timpul. Cei mai mulți oameni le numesc pur și simplu altfel. Cu toții avem capacitatea de a ne accesa sursa de înțelepciune superioară din interior- pe care suntem invitați să o considerăm ca fiind Dumnezeu care lucrează în noi și prin noi.”⁴

Priceasna- conector între uman și divin

În popor întâlnim, printre multele forme de manifestare ale sacralității, un mod de trăire și exprimare spirituală pseudo-artistic, o cântare aflată la periferia strălucirii cântărilor bisericesti, la granița dintre lirism și spiritualitate. Acesta este cântecul popular-religios, *priceasna*. Provenind din slava veche, de la termenul *prĕčĭstĭna*⁵, această cântare bisericească⁶ apare în timpul Sfintei Liturghii ortodoxe sau greco-catolice la momentul împărtășirii, în timp ce credincioșii iau trupul și sângele Domnului.

Deși s-a ivit ca o formă de exprimare specifică spațiului rural, simplu și arhaic, ca modalitate de manifestare a spiritualității populare, *priceasna* s-a bucurat de-a lungul vremii de o evoluție interesantă. Începe prin a fi o construcție muzical- sătească, se perpetuează ca o cântare religioasă creștină, pentru ca în prezent să intre în atenția unor cunoscuți cântăreți de muzică populară sau ușoară din muzica românească (Valeria Peter Predescu, Georgiana Lobonț, Paula Seling, Paula Hrișcu etc.) care o includ în repertoriile lor, o cântă și o promovează cu succes.

Interpretarea *pricesnei* de către cântăreții nespecializați în muzica bisericească este foarte răspândită, mai ales datorită faptului că atrage notorietatea publicurilor „religioase” în sensul expus de Eliade, a celor care refac, ori de câte ori este cu putință, legătura sacră dintre om și Divinitate. *Priceasna* este unul din elementele ce pot asigura *trecerea către sacru*, ea este o punte care mijlocește relația dintre om și Dumnezeu, dintre cele sacre și cele profane.

Pricesnele sunt preferate de credincioșii din mediul sătesc, bucolic, mai ales pentru că mesajul lor simplu și clar subliniază constant legătu-

4 Neale Donald Walsh, *Conversații cu Dumnezeu. Un dialog neobișnuit*, (vol. I, II, III), Editura For You, 2009, pp.5-6.

5 Indicația este oferită de <https://ro.wiktionary.org/wiki/priceasn%C4%83>

6 Mai este cunoscută și sub denumirea de „cântare monahicească” pentru că în vremurile istorice se cânta preponderent la mănăstiri și era încadrată în slujbele specific monahale.

ra indestructibilă, eternă și mântuitoare dintre om și natură, dintre om și Creator. Omul își înțelege condiția și dreapta așezare în lume, el este creația, este minuscula în relația om- Dumnezeu, se supune lui Dumnezeu și legilor sale, nu din frică, nici din orbire, ci din profunda înțelegere a acestei relații mutuale: „Iisuse-al meu, prieten drag/ Din anii tinereții/ Cu Tine eu călătoresc/ Pân-la sfârșitul vieții./ În zori de zi când mă trezesc/ Smerit m-aplec sub cruce/ Că-n toată lumea nu găsesc/Un scut mai bun și dulce./ În calea vieții când pornesc/ Tu, Doamne, ești cu mine/Și fie drumul cât de greu/E-așa ușor cu Tine”. (*Iisuse-al meu prieten drag*, interpretare Georgiana Lobonț).

Priceasna promovează modul stihial, ascetic, viața austeră trăită prin trudire și rugă. Asemănarea cu viața Mântuitorului, cu simplitatea și preocuparea redusă pentru cele lumești alături de încredințarea problemelor și frământărilor personale acestui protector divin omniprezent, par să fie leitmotivele oricărei cântări de acest fel. Fie că ne referim la privesnele tematice- cântate cu ocazia anumitor praznice- sau la cele generale, peste tot regăsim prezența mâinii mângâietoare a Mântuitorului și ideea de eferitate a lumii în absența unui Iisus protector în viața noastră: „De-aș ajunge cea mai mare slavă pământească/în zadar, dacă-mi voi pierde slava mea cerească/ ce folos, ce folos/ slavă fără de Hristos!/De-aș avea toți banii lumii să-mi stea vraf arginții/ în zadar, dacă-mi lipsește aurul credinții/ ce folos, ce folos/ aur fără de Hristos!/ De-aș ști toată-nțelepciunea câtă e sub soare/ în zadar, dacă-mi lipsește cea mântuitoare/ ce folos, ce folos/ minte fără de Hristos!

De-aș fi omul cel mai tare de pe lumea toată/ în zadar, dacă mă-nfrânge pofta desfrânată/ ce folos, ce folos/ tânăr fără de Hristos!/ De-aș cuprinde lumea-ntreagă, tot al meu să fie/ în zadar dacă-mi pierd viața cea din veșnicie/ ce folos, ce folos/ dacă mor fără Hristos! (*Ce folos?* – versuri Traian Dorz, interpretare Paula Hrișcu)

Este foarte interesant cum în textul privesnelor transpar idei filosofice ale unor gânditori creștini. Observăm cum teismul spinozian, de pildă, se reflectă în mai toate cântecele prin clamarea existenței divine în toate lucrurile văzute sau nevăzute, în nădejdea pe care creația o pune în Creatorul său. Creatorul este *Substanța unică*⁷, Cel care se găsește în miezul lucrurilor

7 Formularea îi aparține filosofului Baruch Spinoza și descrie ideea de Dumnezeu prietenos, pașnic și iubitor, destul de diferit de Dumnezeul iudeo-creștin.

și care face posibilă existența acestora. Aici observăm un punct de convergență între concepția teistă a lui Spinoza și ideea de protector al creștinului simplu, universal.

Pricesnele, fiind prin excelență cântări populare, se adresează publicului simplu, nesofisticat, țaranului trudnic, omului fără prea mari pretenții stilistice, gospodar și credincios care nădăjduiește la dobândirea vieții veșnice. Din acest motiv pricesnele împrumută elemente din poporanitatea imediată pentru a le utiliza ca teme-cheie în exprimarea mesajului și în difuzarea ideii de contopire a divinului cu umanul prin reprezentări specifice: păstorul, mama, tatăl protector etc.

Ideea de protector al vieții omului, de „păstor al turmei rătăcite” este recurentă în literatura pricesnelor. Se face referire, cu orice ocazie, la sensul profund al relației om-divinitate și al raportării omului la Dumnezeu: omul este pierdut – Mântuitorul îl găsește și conferă un sens vieții sale, omul este căzut- Iisus îl ridică, îi oferă consiliere și sprijin, susținându-i constant reabilitarea. Priceasna „Blândul păstor” evocă cel mai fidel bucolismul vremurilor ancestrale, adânc imprimat în conștiința românului de pretutindeni și realizează o excelentă comparație stilistică asociind empatia Domnului cu figura paternă a păstorului arhetipal: „El le-a iubit cu dor neșpus/ Și viața pentru oi și-a pus/ Și pentru mântuirea lor/ Blândul păstor [...] de-acum și ochii lui senini/ De lacrimi limpezi erau plini/ Plângea de mila oilor/ Blândul păstor, blândul păstor.” (*Blândul păstor*, versuri de Traian Dorz, interpretare pr. Ovidiu-Ciprian Marțis)

Priceasna este, înainte de toate, o formă de rugă închinată creatorului divin într-un mod direct sau prin facilitatori. De cele mai multe ori, facilitatorii sunt ființe apropiate Domnului și față de care Acesta manifestă o sensibilitate crescută. El, Dumnezeu Tatăl, este vulnerabil la rugile Maicii sale sau ale Sfinților care și-au jertfit viața organică, pământeană pentru obținerea dreptului loc din Împărăția Cerurilor. În acest sens, mărturie stau numeroasele pricesne închinată Maicii Domnului: „O, Măicuță Sfântă!”, „Am venit Măicuță să te mai vedem” , „Maica cerului” etc.: „Nu lăsa Măicuță să pierim pe cale/ Căci noi suntem fiii lacrimilor tale [...] Călători pe-o mare /Veșnic tulburată/ Noi ne-am pus în tine/ Și nădejdea toată”. (*O, Măicuță Sfântă!*- interpretare Teodora Păunescu Tuca)

Putem, de asemenea, observa în textul acestor pricesne, cum muritorul de rând, solicitantul, petentul, identifică detaliile privind natura sentimentelor ce compun relația mamă-fiu și le valorifică cu dibăcie: „Sub o

salcie pletoasă/ Maica Sfântă se opri/ Și cu vocea ei duioasă /Către salcie grăi: „salcie, dacă ți-e mila, / apleacă-ți crengile-n jos/ să fac din ele o cunună / pentru Fiul meu, Hristos./ Dacă îmi cunoști durerea / Și voiești să mi-o alini/ Dă-mi din ramurile tale/ O cunună fără spini/ Fiul meu e sus pe cruce/ Însângerat și-n mare chin/ Și cu ea la el m-aș duce/ Ca durerea să-i alin”/ Atunci salcia miloasa/ Crengile și le-a plecat/ Maica a împletit cununa/ Și s-a dus la Golgota/ Dar iudeii n-o lăsară/ Cu o cunună fără spini/ Ei voiau ca Isus să moară/ În dureri și-n mare chin/ De-atunci salcia pletoasă/ Nu s-a mai -nălțat în sus/ A rămas așa plecată/ Ca să-l plângă pe Isus.” (*Sub o salcie pletoasă*, interpretare Valeria Peter-Predescu)

O temă preluată din concepția creștină asupra mântuirii și prezentă în textul priceșnei este aceea a umilinței salvatoare. Umlința, deși o formă extremă de decadență umană, este utilizată ca mijloc de înțelegere a tainelor cerești și o foarte la îndemână terapie pentru vindecarea de trufia ce subjugă bunătatea intrinsecă a sufletului uman. Exigența mântuirii este condiționată de anvergura căderii și de profunzimea lecțiilor învățate din cădere.⁸

În creștinism, căderea nu este o acțiune singulară, dezinteresată, ci este determinanta unei relații cauzale: cazii ca să te poți înălța, căderea fără ulterioritatea înălțării este inutilă, dezaprobată. Isus s-a pogorât la iad, a „căzut” ca să salveze și să înalțe sufletele celor necredincioși, nu ca să rămână și să viețuiască alături de ei în Haos. Omului îi este hărăzită căderea, nu pentru a rămâne jos, înfrânt, ci pentru a reveni la starea inițială mai îmbogățit sufletește: „Unde să mă duc eu Doamne/ Când mi-e sufletul zdrobit și când inima mea varsă / plânsul cel mai chinuit?/ Unde Doamne, unde Doamne să mă duc/ N-am la cine, n-am la cine să mă duc/ Numai ție, numai ție Domnul meu/ Pot să-ți spun necazul greu” (*Unde să mă duc eu, Doamne?*- interpretare Cătălina Rotaru).

În strânsă legătură cu acțiunea de a fi umil este declarația de căință. Creștinul este supus păcatului, greșește și se căiește, are regrete și este dornic de reabilitare, producându-se astfel efectul dorit- rugăciunea. Priceasna devine rugă, activitate fundamentală care poate fi conjugată cu elemente artistice diverse: melodiozitate, construcție poetică, lirism etc. Îmbrăcată stilistic, priceasna are rolul de a spori manifestarea experienței religioase

8 Ioan-Gheorghe Rotaru, “Current Values of Education and Culture”, în *Proceedings of the 24th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of America, pp. 87-92.

autentice: „Nu-i singur Iuda vinovat/ De sângele ce se dădu/ Nici marii preoți, nici Pilat/ Ci lumea-ntreagă prin păcat/ Și eu, și tu/ Și eu, și tu” (*Nu-i singur Iuda vinovat*, interpretare Raisa Bulf). Un exemplu grăitor din același registru tematic este și priceasna „La umbra crucii tale” interpretată ancestral de Paula Seling. În textul acesteia se poate observa cum închinarea ca element introductiv al rugăciunii certifică apartenența la lumea divină și restabilește ordinea firească a lucrurilor, contopind universurile într-o armonioasă comuniune a umanului cu divinul.

Odată ordinea restabilită, omul află sensul profund al vieții sale, găsește fericirea în modestul trai zilnic și în seninătatea vieții petrecută în agreabile conversații cu Creatorul. Este momentul în care omul înțelege esența Substanței divine¹⁰, o aprobă și o asumă: „O, slavă Ție Doamne/ Că-n viață mi-ai făcut/ Mai mult de lacrimi parte/ decât de drum plăcut / Că n-am zburat prin cântec/ Ci m-am târât prin plâns/ C-așa m-ai dus prin toate/La Sânu-Ți Drag, /la Sânu-Ți Drag m-ai strâns” (*Mi-ar fi plăcut – versuri Traian Dorz, Muzica*, interpretare Paula Hrișcu).

Sacralitatea se reflectă cu o abundență energetică în pricesnele românești, în textele și melodiile acestora, dând astfel contur și rațiune concepțiilor creștine asupra legăturii indestructibile dintre uman și divin. Forța divină transpare în fiecare acțiune umană, iar umanul poartă pentru totdeauna pecetea Creatorului său.

Bibliografie selectivă:

- CORLEAN, Natalia, *Pe tine te laudăm. Cântări liturgice ortodoxe, pricesne și colinde*, Făgăraș, Editura Agaton, 2019.
- ELIADE, Mircea, *Sacrul și profanul*, București, Editura Humanitas, 2000.
- SPINOZA, Baruch, *Etica*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Education and Religion in Jerusalem and Babylon, Viewed through the Prism of the Book of Daniel”, în *Proceedings of the 17th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, June 1-2, 2020, Johns Hopkins University, Montgomery, United States of America, pp. 154-160.

9 Vezi interpretarea integrală la <https://www.youtube.com/watch?v=AcT5d3cBjR8->

10 Vezi Baruch Spinoza, *Etica*, București, Editura Științifică și Pedagogică, 1981

- ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Current Values of Education and Culture", în *Proceedings of the 24th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of America, pp. 87-92.
- WALSH, Neale Donald, *Conversații cu Dumnezeu. Un dialog neobișnuit* (vol I, II, III), Editura For You, 2009.
- *Mărește suflete al meu pe Domnul. Cântece religioase*, Baia Mare, Editura Surorilor Lauretane, 2009.

Poezii:

- <https://poetii-nostri.ro/traian-dorz-autor-204/> -Traian Dorz, Poezii.

Pricesne:

- <https://www.youtube.com/watch?v=5G0lbMGtyZA-> *Blândul păstor*, versuri Traian Dorz, interpretare pr. Ovidiu-Ciprian Marițiș
- <https://www.youtube.com/watch?v=mQyNaexu69k-> *Ce folos?*, versuri Traian Dorz, interpretare Paula Hrișcu
- <https://www.youtube.com/watch?v=Kgd8tIRtM3I-> *Era seara liniștită cu cerul senin*, interpretare Răfila Bărbos
- <https://www.youtube.com/watch?v=dAlLnYGm1KM-> *Fiecare-și are greutatea sa-* interpretare Radu Cimpoi
- <https://www.youtube.com/watch?v=MorBFMug-g0-> *Isuse-al meu prieten drag*, interpretare Georgiana Lobonț
- <https://www.youtube.com/watch?v=AcT5d3cBjR8-> *La umbra crucii tale*, interpretare Paula Seling
- <https://www.youtube.com/watch?v=rXeIA9eTIIls-> *Lâng-o salcie pletoasă*, interpretare Valeria Peter- Predescu
- <https://www.youtube.com/watch?v=qw4iwVU9jAg-> *Nu-i singur Iuda vinovat*, interpretare Raisa Bulf
- <https://www.youtube.com/watch?v=Lo036GqyGPM-> *O, Măicuță Sfântă!* interpretare Teodora Păunescu Tuca
- https://www.youtube.com/watch?v=A_CSMxPLiLA- *O, Slavă, Ție, Doamne!* interpretare Paula Hrișcu
- <https://www.youtube.com/watch?v=8xDcBNvquHE-> *Unde să mă duc eu, Doamne?*- interpretare Cătălina Rotaru